

Citogenètica

2013/2014

Codi: 100761

Crèdits: 6

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2500250 Biologia	OT	4	0

Professor de contacte

Nom: Joan Blanco Rodríguez

Correu electrònic: Joan.Blanco@uab.cat

Utilització d'idiomes

Llengua vehicular majoritària: català (cat)

Algun grup íntegre en anglès: No

Algun grup íntegre en català: Sí

Algun grup íntegre en espanyol: No

Prerequisits

Coneixements necessaris per a seguir correctament l'assignatura:

- Conèixer i comprendre els principis mendelians i la teoria cromosòmica de l'herència, el flux de la informació genètica, el cicle cel·lular i els mecanismes de divisió cel·lular.
- Llegir correctament en anglès.
- Utilitzar a nivell d'usuari eines informàtiques bàsiques (Internet, Powerpoint, i processadors de texts).

Objectius

La citogenètica és una disciplina híbrida que es nodreix de conceptes de Biologia Cel·lular i de Genètica. La convergència d'aspectes derivats d'aquestes àrees ha contribuït al desenvolupament d'una ciència moderna i dinàmica que presenta com a objectiu fonamental l'estudi del cromosoma.

El progrés d'aquesta disciplina s'ha caracteritzat per l'aplicació combinada de tècniques convencionals i modernes, així com per un intercanvi continu entre el desenvolupament de nous mètodes i la formulació de noves hipòtesis. Tot plegat ha influït notablement en un coneixement més profund del cromosoma, aportant una concepció dinàmica d'aquesta estructura cel·lular i desenvolupant fins a límits insospitats, el binomi estructura - funció.

La consolidació de la Citogenètica al llarg dels últims anys ha donat com resultat una disciplina viva, acostant-nos a les fronteres d'altres disciplines de la Biologia i amb clares i notables aplicacions de repercussions socials considerables: millora de la salut humana (càncer i genotoxicitat, origen genètic de síndromes i malalties, origen genètic de la infertilitat, dosimetria biològica); agricultura i ramaderia a través de la millora genètica de plantes i animals; determinació dels canvis cromosòmics que participen en processos d'especiació.

En aquest context els objectius formatius de l'assignatura són:

- Oferir una visió completa de l'estructura i comportament dels cromosomes com a garants de la conservació de la informació genètica, la seva transmissió de pares a fills i l'alliberament ordenat en l'expressió gènica.
- Estudiar les variacions que afecten els cromosomes, des dels mecanismes que les originen fins a les conseqüències genètiques per a la descendència.
- Realitzar una anàlisi exhaustiva de les aplicacions de la citogenètica en l'àmbit de l'evolució de les espècies, en la millora de la salut humana i en la millora genètica de plantes.

D'altra banda, els coneixements teòrics adquirits en l'assignatura de Citogenètica es complementen amb una formació pràctica al laboratori.

Competències

- Biologia
- Comprendre els processos que determinen el funcionament dels éssers vius en cada un dels seus nivells d'organització.
- Desenvolupar estratègies d'aprenentatge autònom.
- Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
- Fer anàlisis genètiques.
- Tenir capacitat d'anàlisi i de síntesi.

Resultats d'aprenentatge

1. Descriure l'estructura, la morfologia i la dinàmica del cromosoma eucariòtic.
2. Desenvolupar estratègies d'aprenentatge autònom.
3. Desenvolupar un pensament i un raonament crítics i saber comunicar-los de manera efectiva, tant en les llengües pròpies com en una tercera llengua.
4. Determinar els nivells de dany genètic, cromosòmic i genòmic tant espontani com induït.
5. Dur a terme diagnòstics i assessorament genètics.
6. Tenir capacitat d'anàlisi i de síntesi.

Continguts

BLOC I: INTRODUCCIÓ GENERAL DE L'ASSIGNATURA

Tema 1. Informació i organització de l'assignatura

BLOC II: ORGANITZACIÓ DEL MATERIAL HEREDITARI EN EUCARIOTES SUPERIORS

Tema 2. Introducció general: Citogenètica i cromosoma. Definició de citogenètica. Definició de cromosoma. Desenvolupament històric.

Tema 3. El cromosoma eucariòtic. Tipus de cromosomes. Estructura química del cromosoma eucariòtic. Estructura externa del cromosoma eucariòtic. Estructura interna del cromosoma eucariòtic. Arquitectura nuclear i territoris cromosòmics.

BLOC III: MECANISMES DE DIVISIÓ CEL·LULAR EN EUCARIOTES SUPERIORS

Tema 4. Divisió cel·lular mitòtica. El cicle cel·lular. Esdeveniments cromosòmics de la fase S. Esdeveniments cromosòmics de la fase M. Punts de control. Durada de la mitosi. Divisions mitòtiques no convencionals.

Tema 5. Divisió cel·lular meiótica. Teoria cromosòmica de l'herència. Aspectes generals. Esdeveniments cromosòmics. Punts de control. Divisions meiótiques no convencionals.

BLOC IV: CROMOSOMES ESPECIALITZATS

Tema 6. Formes d'adaptació. Cromosomes politènics. Cromosomes plomosos o lampbrush. Regions cromosòmiques de tinció homogènia (HSR) i doubles minutes (DM).

Tema 7. Formes permanents. Cromosomes sexuals. Cromosomes B. Cromosomes nucleolars. Cromosomes holocènrics

BLOC V: TÈCNiques D'ANÀLISI I IDENTIFICACIÓ CROMOSÒMICA

Tema 8. Generalitats dels protocols d'anàlisi citogenètica. Cultiu Cel·lular. Mitògens. Inhibidors anafàsics.

Sincronització cel·lular. Solució hipotònica. Fixació Cel·lular. Mètodes de preparació d'extensions cromosòmiques.

Tema 9. Tècniques d'identificació cromosòmica. Tinció uniforme. Tècniques basades en el bandeig cromosòmic. Tècniques basades en la FISH d'àcids nucleics. Tècniques d'anàlisi especials.

BLOC VI: ANOMALIES GENÈTIQUES I EPIGENÈTIQUES

Tema 10 Alteracions del cariotip. Constància i inestabilitat del cariotip. Variants i anomalies cromosòmiques estructurals. Anomalies cromosòmiques numèriques. Sistema de nomenclatura citogenètica: Normes ISCN 2005

Tema 11. Variants i anomalies cromosòmiques estructurals. Variants i anomalies inestables. Variants i anomalies estables

Tema 12. Anomalies cromosòmiques numèriques. Anomalies cromosòmiques en aneuploidia. Disomies uniparentals. Anomalies cromosòmiques en euploidia.

Tema 13. Anomalies epigenètiques. Concepte d'epigenètica. Tipus de modificacions epigenètiques. La impressió genètica. Efectes fenotípics de les anomalies epigenètiques.

BLOC VII: APLICACIONS DE LA CITOGENÈTICA

Tema 14. Aplicacions de la citogenètica en l'estudi de la evolució de les espècies. Els canvis cromosòmics com a inductors de processos d'especiació. Canvis cromosòmics estructurals i especiació. Canvis cromosòmics numèrics i especiació. Evolució cromosòmica del grup Primats.

Tema 15. Aplicacions de la citogenètica en la millora de la salut humana. Citogenètica i reproducció humana. Citogenètica del càncer. Estudis de genotoxicitat i dosimetria biològica.

Tema 16. Aplicacions de la citogenètica en la millora de plantes. Objectius generals de la millora genètica plantes. Metodologies. Citogenètica aplicada a la millora de les plantes

Metodologia

Classes de teoria: El contingut del programa de teoria l'explicarà el professor en forma de classes magistrals, amb el suport audiovisual escaient i amb foment de la participació activa dels estudiants mitjançant qüestions recíproques. Aquesta metodologia docent s'aplicarà en 35 sessions de 50 minuts de durada.

Les taules, figures i gràfiques utilitzades a classe estaran disponibles en format *pdf al Campus Virtual. Els alumnes també podran consultar al Campus Virtual de l'assignatura els vídeos, les animacions i els llocs web.

El seguiment del contingut del programa de teoria implica que l'alumnat consulti regularment els llibres i els articles de revisió seleccionats pel professor per tal de consolidar i clarificar els continguts explicats a classe (veure apartat de Bibliografia). Els articles estaran disponibles al campus virtual en format *pdf.

Classes de problemes: Aquesta metodologia d'aprenentatge té com objectius principals:

- Iniciar a l'alumne en la resolució de diversos experiments representatius que il·lustrin clarament els nous avanços en citogenètica.
- Consolidar els conceptes i coneixements tractats en els classes de teoria, així com avaluar les implicacions que se'n deriven.
- Iniciar l'alumnat en el mètode científic, tot treballant els objectius d'aprenentatge especialment relacionats amb el raonament, el judici crític i les habilitats comunicatives.

En aquestes sessions els alumnes es dividiran en dos grups. L'alumne ha de consultar a quin grup pertany i assistir a les classes corresponents al grup assignat. Els alumnes realitzaran durant el curs 5 sessions de 50 minuts de durada. Dins de cada grup els alumnes s'organitzaran en grups de treball de quatre persones. La metodologia aplicada a l'aula constarà de les següents fases:

- Els alumnes disposaran d'un llistat de 20 problemes (Campus Virtual de l'assignatura) que hauran de resoldre de forma no presencial en els grups establerts. Per a cadascuna de les 5 sessions programades els alumnes hauran de treballar 4 problemes i elaborar un dossier resposta.
- Al començament de cada sessió cada grup de treball lliurarà al professor el dossier resposta (un sol lliurament per grup) i posteriorment aquests es discutiran i corregiran, requerint la participació activa dels alumnes. Concretament, el professor demanarà a un membre a l'atzar dels diferents grups de treball que presenti la resolució d'un problema i l'expliqui a la resta d'alumnes. La resolució del problema serà avaluada pel professor i la qualificació obtinguda serà aplicable a tots els membres del grup de treball al que pertanyi l'alumne.
- El dossier de problemes lliurat per cada grup d'alumnes s'avaluarà de la següent manera: al final de cada sessió el professor escollirà un problema a l'atzar, que serà el mateix per tots els grups, i aquests seran corregits i avaluats pel professor.

En conseqüència, la nota obtinguda serà la mateixa per tots els membres del grup i contribuirà a la nota final de l'assignatura.

Pràctiques de laboratori: En aquestes sessions els alumnes es dividiran en dos grups. L'alumne ha de consultar a quin grup pertany i assistir a les classes corresponents al grup assignat. Els alumnes treballaran en parelles i hauran d'assistir obligatòriament al grup de pràctiques assignat. Només s'acceptaran canvis puntuals sempre que siguin equilibrats (un alumne d'un grup per un alumne d'un altre grup). Si un alumne no ha pogut realitzar una sessió de pràctiques amb el seugrup podrà recuperar-la assistint a un altre grup, sempre i quan el grup en qüestió disposi de places lliures.

Els alumnes disposaran d'un guió de pràctiques (Campus Virtual de l'assignatura) que hauran de portar per realitzar les pràctiques. Per facilitar la comprensió dels continguts i un bon desenvolupament de les classes és convenient que l'alumne llegeixi el guió de pràctiques abans de cada sessió.

Durant l'elaboració de les pràctiques els alumnes hauran de resoldre presencialment exercicis facilitats pel professor. Aquest exercici els hauran de lliurar al final de cada sessió.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Classes de teoria	35	1,4	1, 2, 3, 4, 6
Problemes	5	0,2	1, 2, 3, 4, 5, 6
Pràctiques de laboratori	12	0,48	4, 5, 6
Tipus: Autònomes			
Estudi individual	60	2,4	1, 2, 4, 6
Resolució de problemes	33	1,32	1, 3, 5, 6

Avaluació

1. Examen escrit (avaluació individual)

Al llarg del semestre es realitzaran dues proves escrites (veure programació de l'assignatura) sobre els continguts teòrics de l'assignatura, que els alumnes hauran de respondre de manera individual. Aquestes proves constaran d'una sèrie de preguntes de desenvolupament mig curt. L'objectiu és avaluar el domini dels conceptes i els coneixements tractats a classe, comprovar la correcció alhora d'aplicar-los i relacionar-los, tot utilitzant la terminologia citogenètica adequada.

Cadascuna tindrà un pes del 35% sobre la nota final de l'assignatura. Els alumnes hauran d'obtenir una qualificació mínima de la mitjana aritmètica d'ambdues proves ≥ 4 punts (sobre 10) per poder aprovar l'assignatura.

2. Resolució de problemes (avaluació en grup)

La nota d'aquesta part s'aconseguirà fent la mitjana aritmètica de la suma de les notes obtingudes en els 5 problemes lliurats per cada grup d'alumnes al llarg del curs (un problema per dossier) i de la resolució oral a classe. El professor vetllarà perquè durant el curs cada grup hagi fet com a mínim una exposició. Un problema no lliurat o no resolt a classe es puntuarà amb un zero en el càlcul de la nota mitjana del grup.

La valoració dels Problemes es realitzarà tenint en compte la correcció en la resposta, el plantejament i la interpretació dels resultats. La nota final serà compartida per tots els integrants de cada grup i equivaldrà al 15% de la nota final.

3. Pràctiques de laboratori (avaluació en grup)

La nota de pràctiques s'aconseguirà a través de la mitjana aritmètica dels quatre exercicis realitzats durant les sessions de laboratori. La valoració dels exercicis es realitzarà tenint en compte la correcció en la resposta, el plantejament i la interpretació dels resultats. La nota de practiques serà compartida per tots els integrants de cada grup i equivaldrà al 15% de la nota final.

Tenint en compte el caràcter obligatori de les pràctiques, la manca d'assistència no justificada implica una penalització en la nota aplicant els següents criteris:

- Faltar un dia implica una reducció del 30% en la nota de pràctiques.
- Faltar a dos o més dies implica un zero en la nota de pràctiques.

Queden exempts d'aquesta penalització aquells alumnes que no puguin assistir a la sessió del seu grup per causa justificada. S'entén per causa justificada problemes de salut (caldrà portar el corresponent certificat mèdic al coordinador de les pràctiques) o problemes personals greus. En aquest cas la pràctica es recuperarà la pràctica sempre que sigui possible.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Examen escrit I	35	2	0,08	1, 2, 3, 4, 5, 6
Examen escrit II	35	2	0,08	1, 2, 3, 4, 5, 6
Lliurament del exercicis de pràctiques	15	0,5	0,02	4, 5, 6
Lliurament i exposició de problemes (avaluació en grup)	15	0,5	0,02	2, 3, 4, 5, 6

Bibliografia

Alberts B, Johnson A, Lewis J, Raff M, Roberts K and Walter P (2008)* Molecular Biology of the Cell, 5th Edition. Garland Publishing, New York.

Andreeff M and Pinkel D (1999) Fluorescence in situ hybridization: Principles and clinical application. Wiley-Liss. New York.

Bickmore W (1999)* Chromosome Structural Analysis; A Practical Approach. Oxford University Press, Oxford.

Bickmore W and Craig J (1997)* Chromosome bands: Patterns in the genome. Springer-Verlag Berlin Heidelberg, New York.

Gardner RJM and Sutherland GR (2004)* Chromosome Abnormalities and Genetic Counseling, 3rd edition. Oxford University Press. Oxford.

Holmquist GP and Motara MA (1987) The magic of cytogenetic technology. In Cyogenetics. Obe G and Basler A Editors. Springer-Verlag, Berlin.

King M (1993)* Species evolution. The role of chromosome change. Cambridge University Press.

Lacadena JR (1996)* Citogenética. Editorial Complutense SA, Madrid.

Lodish H, Scott MP, Matsudaira P, Darnell J, Zipursky L, Kaiser CA, Berk A and Krieger M (2003)* Molecular Cell Biology. WH Freeman Publishers, New York.

Lynch M (2007)* The Origins of Genome Architecture. Sinauer Associates Inc.

Rooney DE (2002)* Human Cytogenetics: Constitutional Analysis. 3rd Edition. Oxford University Press. Oxford.

Singh RJ (2002) Plant cytogenetics. CRC Press.

Solari AJ. (2004)* Genética Humana. Fundamentos y Aplicaciones en Medicina. 3ª edición. Médica Panamericana. Buenos Aires.

Sumner AT (2003)* Chromosomes: Organization and Function. Blackwell Publishing.

Sybenga J (1975)* General Cytogenetics. North-Holland Publishing Company. Amsterdam.

Sybenga J (1975)* Meiotic Configurations. Springer-Verlag Berlin Heidelberg. New York.

Tost J (2007) Epigenetics. Caister Academic Press.

Turner J (2007)* Meiosis. Chromosome research 15. Special issue (5). Springer.

Vogelstein B and Kinzler KW (2002) The Genetic Basis of Human Cancer. 2nd Edition. Graw-Hill Professional. New York.

Warshawsky D and Landolph JR. (2006). Molecular Carcinogenesis and the Molecular Biology.